

ONDŘEJ ŠIMETKA

Osobní DENÍKY
ČESKÉHO LÉKAŘE Z MISÍ
na Východním Timoru

LÉKAŘEM
— v zemi spícího
KROKODÝLA

Lékařem v zemi spícího krokodýla

Ondřej Šimetka

**JOHANCE
TONDOVI
FRANTOVI**

Copyright © Ondřej Šimetka, 2026
© Grada Publishing, 2026

ISBN 978-80-271-6365-6

Lékařem v zemi spícího krokodýla

Ondřej Šimetka

**Hospital Nacional
Guido Valadares, Dili,
Východní Timor**

Je čtvrtední poledne a nemocnicí se šíří zpráva, že byl právě vyhlášen *Tolerancia day*. Tento týden již potřetí. Ach jo. *Tolerancia day* je volno, které vyhlásí premiér nebo ministr; většinou naprosto nečekaně a na poslední chvíli, načež se zpráva bleskurychle rozletí nemocnicí a všichni se během deseti minut rozprchnou. Fakt super systém toto, do prdele. Bez předchozího ohlášení se zavřou ambulance a zruší se všechny operace.

Já dnes sloužím pohotovost, tak z toho opravdu nemám radost. Od rána proběhlo už patnáct porodů, udělali jsme dva císařské řezy a teď bych šel rád na jídlo, od rána jsem nic neměl a už je čas večeře. Když ale vycházím z operačního sálu, volají mě, že mám okamžitě jít na porodní sál.

Ocitám se uprostřed apokalyptické scény. Na jednoduché porodnické posteli leží bezvládné ženské tělo, kolem něj je chumel deseti lidí, asi příbuzných, a stres a panika se dají krájet. Lisa, mladá lékařka a moje studentka, bojuje mezi nohama pacientky a snaží se porodit miminko. Vidím, že hlavička je už venku, ale to je všechno, dál to prý nejde.

To je situace, které se říká dystokie ramének, a znamená to, že se sice porodí hlavička, ale ramínko se „šprajcne“ za stydkou sponou, zůstane v pánvi a nejde porodit. Pokud se jedná o živý plod, je nutné to vyřešit ideálně do čtyř minut, jinak dítě může být poškozené nebo umře. Tohle je však žena, která byla přijata k vyvolání porodu už mrtvého plodu, takže času máme vlastně dost.

To, co je tady ale hodně jinak, je právě ta paní. Leží bezvládně, nereaguje, i když na ni všichni hulákají zleva zprava. Vypadá jako mrtvá, jen čas od času se probere a v křeči celého těla divoce kope a třepe se, což trvá asi deset sekund, a poté zase upadne do toho divného stavu. Takhle se to několikrát opakuje. Prý to začalo náhle, jen pár minut před porodem hlavičky, do té doby šlo vše normálně.

Nedává mi to žádný smysl, nevím, co se děje, ale snažím se to vyřešit. Dělán hmaty přesně podle návodu, který mám najetý v hlavě, uhýbám u toho kopancům, a přestože jsem dystokií ramének řešil už desítky, tady cítím, že to nejde. Jsem zpacený až za ušima. Nakonec se mi asi po deseti minutách daří vytáhnout dítě. Dost heroický výkon, snad je to tím vyřešené a už se to bude jen spravovat.

Měním si místo s Lisou, odstupuji od postele, když vtom se spouští opravdový veletok jasně červené krve. Teče to z pochvy, snažíme se to zastavit.

Potřebuju asistenci, potřebuju světlo, potřebuju krev, šití, nástroje, léky... Teď hned! Jenže je znát, že je nás tu dnes málo. *Zatracený Tolerancia day*.

Odhaduju krevní ztrátu na dva litry, krev se nesráží, žena vůbec nereaguje, bojím se, že teď už je asi regulérně mrtvá. Masíruju chvilku srdce, chvilku dělohu, ale už naštěstí přichází anesteziolog, nacházíme souhru a pracujeme jako stroje. Čtyřicet minut. Nic. Bez efektu. Konec.

Vstávám a až teď si všímám, že mi za zády stojí Odette, ředitelka odboru zdravotní péče ministerstva zdravotnictví. Stojí nehnutě, tváří se zděšeně a přísně,

prý ta paní je její blízká kamarádka a známá ministryně zdravotnictví. No nazdar. Jsem vlastně rád, že tu Odette byla a že viděla, že jsme dělali, co jsme mohli. Já znám Odette víc než patnáct roků a ona mě, kdysi jsem ji dokonce školil, tudíž jsem v klidu, ale na ministerstvu se občas šíří bludy o kvalitě péče v nemocnici, a když se něco nepovede nebo je to něčím známý, mají tendenci to neadekvátně trestat. Je vlastně dobře, že tu je a vidí naši práci na vlastní oči.

Mluvím s manželem, ten chudák je přirozeně úplně v šoku, stojí u své paní, drží ji za ruku a pořád na ni mluví. Zkouší ji probudit. Pláče. A vedle něj teď stojí Odette ve svém kostýmku a v rukách má to mrtvé dítě.

Opouštím scénu, která vypadá jako z hororu. Všude je krev, na podlaze, na stěnách, na mých kalhotách i v mých botách. U postele se hroutí manžel, na posteli leží jeho mrtvá žena.

Nevím to jistě, ale myslím, že jsem měl právě tu čest řešit jednu z nejvíce nebezpečných porodnických situací a tou je embolie plodovou vodou. A to je těžké i v supervypělém zdravotnictví, natož tady. S tím se tady nedá absolutně nic dělat.

Já už toho na Timoru za posledních dvacet let viděl dost, ale tohle bylo mimořádně strašné.

Jedu setmělým městem na svém mopedu pomalu domů a dávám si sprchu. Potřebuju to ze sebe smýt. Sedím pak před svým domkem a čumím hodně dlouho do blba.

Hlavou mi běží film. Film o tom, jak jsem na ostrov s velkým strachem a očekáváním přesně před dvaceti lety přijel poprvé, strávil zde v součtu tři roky na pěti misích, byl u budování nové země od nuly, zažil tisíce krásných, ale i desítky velmi drsných lidských příběhů, pomohl nastartovat velice úspěšný program na snížení mateřské a novorozenecké úmrtnosti a nechal tady svou duši a srdce a zamiloval si místní lidi. Film o zemi, kam jsem na rok přesunul svou rodinu a kde nyní naše tři děti chodí do školy a zažívají podle svých slov nejlepší rok svého života. O zemi, kterou jsem projel křížem krážem na kole s rychle bušícím srdcem. Ale taky film o únavě, vyčerpání, občasné totální frustraci a pocitech zmaru, a zároveň o momentech velké radosti a absolutního štěstí.

Sedím a přemýšlím, jestli jsem toho pro tuto zemi ze sebe nevydal už dost a jestli nenastal můj čas.

Já to tu miluju, Timor je můj druhý domov, jenže jsou chvíle, kdy už tu nechci být ani minutu a tohle je jedna z nich.

Několik dějství tohoto imaginárního filmu je v této knize.

Bojujeme o život

MISE Č. 1

**Jak jsem dostal svoji
první Nobelovku**

JAK TO CELÉ ZAČALO

ROK 1994

Ležím na posteli na vysokoškolské koleji Volha na Jižním Městě, jsem ve čtvrtáku na medicíně, čtu noviny. Uprostřed, v sekci zahraničních zpráv, je informace, že ve Vídni byla otevřena pobočka Lékařů bez hranic (Médecins Sans Frontières; MSF), a pár vět o tom, co je to za organizaci. Věta, že „organizace poskytuje zdravotnickou a humanitární pomoc lidem, které ohrožují přírodní katastrofy, války a epidemie“, a že „péči poskytuje všem, bez ohledu na rasu, politické přesvědčení či náboženství“, mi zní úplně idealisticky a říkám si: To je ono.

Hned další den píšu do Vídně dopis, že bych chtěl jet s nimi na misi. Za měsíc mi odepisuje jakýsi Otto, že fajn, ale nejdřív mám dodělat školu, pak se něco naučit z tropické medicíny, zvládnout jazyky, udělat atestaci a zkusit to znovu.

Nenapadlo by mě, že o patnáct let později budu s Ottou sedět v představenstvu rakouské pobočky Lékařů bez hranic a budeme se podílet na běhu organizace. Ale do té doby si musím ještě hodně odpracovat.

ROK 1996

Ještě mě to nepustilo. Hned po poslední státnici odjíždím na stáž do nemocnice v São Paulu v Brazílii a do Káhiry v Egyptě, a to hlavně proto, abych viděl a naučil se všechny tropické nemoci a podíval se, jak vypadá HIV/AIDS, se kterým jsem neměl dosud tu čest. Bylo to dohromady pět výživných měsíců, skvělá zkušenost, která se bude hodit víc, než jsem si původně myslel.

KVĚTEN 1999

Mám za sebou tři roky praxe v Opavě na gynekologii, včera jsem složil první atestaci a zase píšu do MSF do Vídně, že už mám vše splněno. Otto tam pořád ještě je a píše, ať teda přijedu. Podstupuji pohovor, při kterém mě důrazně proklepávají, skoro bych řekl, že se mě snaží intenzivně odrazovat, ať si to pořádně rozmyslím, ale proč bych to dělal, že? K tomu dostávám tunu informací o tom, jak se na misích pracuje a jaký to může mít dopad na pracovní i osobní život. Všechno mi zní dobře, negativní zprávy ignoruju. Výsledek – berou mě! Jako teprve druhého Čecha v historii celé organizace.

LISTOPAD 1999

S Renatou doma koukáme na televizi, máme dva měsíce po svatbě. Na obrazovce běhají vztekli malí muži s mačetami a zběsilým pohledem a hlasatel mluví

Muž na snímku byl těsně po pořízení této fotografie zabit vojáky indonéské armády. Photo credit: John Stanmeyer, Time Magazine; posted on Iconic Photos

o vyhánění lidí, masakrech, vypalování měst a vesnic na Východním Timoru. Nevím, kde to je, ale tam bych fakt nechtěl. To vypadá hodně divoce. Ale samozřejmě, už mi volají, jestli prý můžu. Já vím celkem prd, jestli můžu odmítnout nebo ne, tak raději říkám: Ano, jasně že jedu, vždycky jsem si přece přál jet na Východní Timor.

Pokládám sluchátko naší domácí pevné linky. Takže je to tady! Můj sen se naplňuje. Myslel jsem na to a připravoval se pět let a teď najednou mám pocit, že je to nějaké rychlé. Mám spoustu pochybností. Budu na to mít? Zvládnou to? Co když to byl blbý nápad?

Za týden už letím do Amsterdamu do centrály holandské pobočky MSF na předodjezdovou nalejvárnou a pak přes půl zeměkoule do Darwinu v Austrálii. Tam mě odváží taxík z letiště do bytu, odpoledne mám mít pohovory, ale nejdřív se prý mám jít vyspat. Po celém bytě, který MSF pronajímá, se povalují spící osoby. Je tu asi deset lidí. Spí se na sedačce, na zemi, prostě všude. To mi přijde vtipné, že spánku asi nic nebude, a za chvíli se dozvídám, že ani ze slíbeného pohovoru. Přehodili mě totiž už na dnešní letadlo, a tak po pár hodinách pobytu v Austrálii letím malým, v mých očích docela nebezpečně vypadajícím, osmimístným letadýlkem do Dili na Východním Timoru.

KDE JE, PROBOHA, TEN TIMOR? A PRÝ JSOU TAM KROKODÝLI!

Přiznávám se. Musel jsem se podívat do mapy. O Východním Timoru jsem nikdy neslyšel. Zjišťuju, že Timor je jeden ze šesti tisíc obydlených ostrovů z celkového počtu více než sedmnácti tisíc, které tvoří Indonésii. Té ale nově patří jen západní část ostrova, kdežto Východní Timor se právě osamostatnil. Taky zjišťuju, že jsou tam krokodýli, že jsou prý velicí jako krávy a že místní je uctívají a milují. No nazdar.

Legenda o krokodýlovi

Legenda o krokodýlovi je nejdůležitějším mýtem Východního Timoru a hluboce ovlivňuje vztah Timořanů k těmto tvorům.

Ta legenda praví, že kdysi žil malý krokodýl, který toužil vyrůst a stát se silným. Kvůli nedostatku potravy se v zoufalství vydal na cestu oceánem, nicméně nic nenašel, zcela slabý se musel vrátit na pevninu a připravoval se na pomalou smrt. Zachránil ho malý chlapec, který jej našel, pečoval o něj a krmil ho. Za svou záchranu mu krokodýl slíbil, že až bude jednou potřebovat, pomůže mu.

Po letech chlapec krokodýla zavolal a požádal ho, aby ho vzal na cestu za poznáním světa. Krokodýl ho nesl na svých zádech, dokud jednoho dne nepoznal, že nadešel čas zemřít. Jako dar za chlapcovu laskavost se proměnil v ostrov – dnešní Timor. Jeho hřbet se stal horami, jeho šupiny kopci, jeho hlava a protáhlý čumák uzavírají zátoku v Dili a na špičce nosu mu dnes stojí veliká socha Ježíše Krista.

Když se postavíte na pláž v hlavním městě Dili nebo na kopce nad ním, nemůžete o pravdivosti legendy pochybovat. Je to naprosto zřejmé, odevšad vidíte naprosto jasně siluetu krokodýla, jak vystupuje z moře.

Není tedy divu, že krokodýli jsou na Východním Timoru považováni za posvátné bytosti. Jsou symbolem původu země a duchovního spojení s přírodou. Přestože útoků na lidi v poslední době přibývá, Timořané by krokodýla nikdy nezabili a při vstupu do moře, například před rybolovem, často říkají: „Nejez mě, krokodýle, jsem tvůj příbuzný.“

Krokodýlí motivy jsou všude – objevují se na sochách, na domech, na suvenýrech, na logách firem i sportovních dresech. Ostrovu se někdy říká „země spícího krokodýla“.

Nekonají se tu žádné odchvy krokodýlů či jejich zabíjení pro ochranu lidí. To je naprosto nemyslitelné. Krokodýli jsou považováni za posvátné bytosti a duchovní předky. Místo toho se místní uchylují k rituálům a duchovním praktikám, které mají zajistit bezpečí a harmonii mezi lidmi a těmito zvířaty. U ústí řek nebo u mořských zátok se staví malé oltáře *lulik*, k nimž lidé přináší symbolické dary, betelové listy, kokosové ořechy nebo rýži. To má uklidnit duchy a zajistit ochranu.

Samozřejmě k útoku krokodýla občas dochází. Znamená to, že duchové jsou nespokojeni, a proto se následně konají očistné rituály vedené stařešinou vesnice nebo šamany. Zpívá se, bubnuje, vykuřuje posvátnými bylinami a probíhají modlitby.

Zároveň obyvatelé Východního Timoru ústně předávají příběh o krokodýlovi z generace na generaci, čímž se přenáší nejen významné kulturní dědictví, ale i duchovní připomínka, že s těmito tvory je třeba zacházet s úctou.

No, ale co si budeme říkat. Když náhodou krokodýl někoho zabije, místní občas zcela pragmaticky prohodí, že to „prostě asi nebyl dobrý člověk“. Anebo že „pykal za činy svého rodu“. A je to.

DEN 0: PRVNÍ KONTAKT S VÝCHODNÍM TIMOREM

Dosedli jsme na ranvej letiště v Dili. Vystupuju z letadla. Ty vole! Místo krokodýlů tady všude stojí tanky, obrněné transportéry a po zuby ozbrojení vojáci. Působí to o dost hůř, než ukazovali v telce. Pasová kontrola se žádná nekoná, letištní budova je ohořelá, házíme batohy a tašky do tereňáku a někam jedeme.

Dili je městem duchů, nikde nikdo. Jen tmavé, smutné, opuštěné a vypálené domy. Po ulicích jezdí obrněné transportéry. Už se pomalu stmívá a město je temné. Nikde žádné světlo, ani na ulicích, ani v domech.

Večer mám různé *briefingy* a *meetingy* a další *ingy*, zjišťuji, že mám být umístěný v nemocnici v Malianě, v horách, na hranicích se Západním Timorem, což je z bezpečnostního hlediska údajně trochu o držku, a že se jede hned zítra ráno a že to bude *kiss movement*. Aha. Tohle je teda rychlost. Mluví se zvláštním jazykem plným zkratk, nevím z toho hlavu ani patu.

Dojmy z místa, kde se právě nacházím, jsou velmi rozporuplné. Nebo ani ne, jsou vlastně čistě negativní. Dům, do kterého jsme vjeli přes těžkou bránu, která se za námi hned zavírá a strážce ji zamyká na řetězy, působí „těžce“. Všechno je z betonu, místnosti jsou temné, celé je to velmi neútluné, je vidět, že tady nedávno hořelo, a ne všechno se podařilo zakrýt barvou.

Spím v jedné úplně prázdné místnosti, bez jediného kusu vybavení, na zemi na karimatce v moskytiérovém stanu. V noci mám pocit, že zdechnu horkem. Nedostává se mi vzduchu, a tak se i se stanem v noci přesouvám na pavlač a usínám.

Destrukce v Dili

Foto: Anna Voss, Watch Indonesia! – Watch Indonesia! Gallery,
CC BY 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=18360940>

Znalost historie, ve které byly zabity statisíce lidí, nikoho nezabije

Východotimořané jsou malý, velmi odvážný a velmi hrdý národ, který si chce vládnout sám. A není divu, turbulentních čtyři sta padesát let intervencí a vlád jiných zemí přineslo východní části ostrova statisíce mrtvých, kulturní genocidu a značnou devastaci. Ne nadarmo se Východní Timor označuje jako „špatné svědomí mezinárodního společenství“.

Dlouhých čtyři sta let byl Východní Timor kolonizován Portugalci, což nebylo nic moc a k žádnému velkému pokroku to nevedlo. Portugalci začali kolonizovat Východní Timor v polovině 16. století. V roce 1859 podepsali smlouvu s Nizozemci, kteří ovládali západ ostrova, a Timor si rozdělili. Během druhé světové války byl Timor okupován Japonskem, ale po válce

se Portugalci vrátili a svou kolonii obnovili.

Kolonizace Východního Timoru měla dlouhodobé důsledky. Portugalci přinesli křesťanství, které se stalo dominantním náboženstvím, a portugalština se stala oficiálním jazykem, byť jím dnes mluví méně než pět procent populace. Ekonomické vykořisťování a politická nestabilita vedly k sociálním problémům.

V roce 1974 došlo v Portugalsku k revoluci, která vedla k příslibu osvobození kolonií. Východní Timor vyhlásil nezávislost na Portugalsku 28. listopadu 1975, ale o devět dní později byl napaden a okupován Indonésií. Indonésie začlenila Východní Timor jako provincii Timor Timur v červenci 1976. Následovalo nepěkné období „pacifikace ostrova“, během něhož zemřelo odhadem 100 000 až 250 000 lidí.

Okupace Indonésie trvala dvacet tři let, než se v roce 1999 pod záštitou OSN podařilo zorganizovat referendum o nezávislosti. Na referendum dohlíželo 240 mezinárodních pracovníků, 270 civilních policistů, 50 vojenských styčných důstojníků, 425 dobrovolníků OSN

Jeden z tisíců malých památníků padlým v době okupace v letech 1976–1999

a 668 místních pracovníků. Hlasovat mohly „osoby narozené ve Východním Timoru“, „osoby narozené mimo Východní Timor, ale s alespoň jedním rodičem narozeným ve Východním Timoru“ a „osoby, jejichž manželé spadají do jedné z výše uvedených kategorií“. Východotimořané žijící v exilu mohli také hlasovat, pokud se dostali do volebních míst v Portugalsku a Austrálii. Celkem bylo zřízeno dvě stě registračních center, aby se obyvatelé Východního Timoru mohli vyjádřit. Doba před hlasováním nicméně byla plná zastrasování, provokací a vyvolávání strachu.

Otázka nakonec zněla: „Přijímáte navrhovanou zvláštní autonomii pro Východní Timor v rámci jednotného státu Indonéské republiky?“

ANO – jsem pro autonomii, NE – jsem proti autonomii, a tudíž pro nezávislost.

Účast? 98,93 %. Prostě přišli všichni. A pro nezávislost bylo 79 % z nich.

Indonésie výsledek hlasování překvapivě uznala, ale při stahování svých lidí její vojáci důsledně projeli celý ostrov od východu k západu, vypálili, co mohli, a lidi vyhnali do hor a na okolní ostrovy, kde vznikly uprchlické tábory. Z tehdejší populace 800 000 lidí se během pár hodin až dnů muselo 700 000 někde schovat, 300 000 z nich uteklo do Západního Timoru a odhaduje se, že 1 400 lidí bylo při nepokojích zabito. Vypuklo masové násilí, vraždy a ničení zaměřené na místní obyvatelstvo. V oblasti a enklávě Oecussi-Ambeno bylo údajně bezprostředně po referendu zavražděno tisíc mužů, žen a dětí.

Věci byly tak mimořádně strašlivé, že byly dočasně evakuovány i mezinárodní organizace a na Východním Timoru se dělo něco, o čem nemáme přesné informace, ale s jistotou víme, že to bylo odporne.

Jak vidí Timořani svou historii

Dne 20. září 1999 zasáhly mírové jednotky schválené OSN a vedené Austrálií a ukončily násilí. Následovala společná vojenská mise Austrálie a Nového Zélandu, postupné nastolování klidu, a jakmile to bylo jen trochu možné, nastal boj o záchranu lidských životů. A jak už to bývá, Lékaři bez hranic byli na místě jako jedni z prvních. A já v jejich tričku.